

ODSTIRANJE SLOVENSКИH KRAJEVNIH IMEN

Gorjansko in Imeno

Kratki znanstveni prispevek | 1.03

Izveček: V prispevku se za krajevno ime *Gorjansko* namesto dosedanjih etimoloških izvajanj iz občnega imena *gorjani* rekonstruira prvotna oblika *Dvorjansko, ki je izpeljana iz stanovniškega imena *Dvorjane. Za krajevno ime *Imeno* doslej nismo imeli prepričljive razlage, tu pa se na podlagi historičnih zapisov in narečnih oblik za stanovniško ime in pridevniško izpeljanko etimologizira kot *Jamljane.

Ključne besede: slovenska krajevna imena, etimologija, onomastika, Gorjansko, Imeno

Abstract: Contrary to previous etymological explanations, which derived the place name *Gorjansko* from the common noun *gorjani*, this text reconstructs the original form *Dvorjansko as derived from the demonym *Dvorjane. While previously there has been no convincing explanation for the place name *Imeno* this article provides its etymology, on the basis of historical records and dialectal forms for a demonym and adjectival derivative, as *Jamljane.

Key words: Slovene place names, etymology, onomastics, Gorjansko, Imeno

Uvod

Marsikatero slovensko krajevno ime zaradi svoje navidezne prozornosti in nezadostnega poznavanja nekaterih glasovnih premen ni bilo podvrženo resnejši etimološki analizi. Primer takšnega imena je *Gorjansko*, rojstni kraj jezikoslovca, folklorista in literarnega zgodovinarja Karla Štreklja. Med krajevna imena, za katera jezikoslovcem doslej ni uspelo podati jasne in verodostojne razlage, ker niso upoštevali nekaterih historičnih zapisov in ljudskih oblik imenskih izpeljank, pa spada *Imeno*.

Gorjansko

Krajevno ime *Gorjansko* je bilo doslej za večino jezikoslovcev tako prozorno, da se z njim niso posebej ukvarjali. France Bezlaj je bil mnenja (1965: 116, ponatis 2003: 291), da je vas pripadala plemenu *Gorjane,¹ Pavle Merku (1994: 204, 2006: 80) in Marko Snoj (2009: 145) pa sta *Gorjansko* izpeljala iz občnega imena *gorjan* 'prebivalec gor'.

Za etimologijo tega krajevnega imena je vsekakor pomembno, da premore historične zapise vse od srede 13. stoletja naprej: 1252 *Wariansch*; 1308 sl. *de Voriانسco/Voriansci*; *de Voriانسco/Vorgiansco*; 1344 *de Goranscho*; 1352 *de Goriansco*; 1358 *de Voriansch*; 1404 *de Wriansc(h)o*; 1494 *Goriansk*; 1525 *de Sgorianscho*, *de Scurianschega*, *Sgorianschiega*, *Sgorians[ce]ga*, *Ecclesia Sancti Andree de Gorianscho*; 1584 in 1692 *Koriansco*; 1780 *Goriansca*.

Kot lahko vidimo, imajo najstarejši zapisi od 1252 do 1404 v vzglasju največkrat *v-* ali *w-*, vendar se vmes, le-

ta 1344, začenjajo pojavljati zapisi z vzglasnim *g-*, ki v 15. stoletju naposled prevlada. Merku (2006: 80), ki je v arhivih odkril dragocene zapise iz 14. stoletja, je v tem imenu predpostavljal etimološki vzglasni *g-*, izmenjavanje *v-* in *g-* v zapisih 14. stoletja pa je razlagal kot obojesmerni kraški narečni razvoj $v \leftrightarrow \gamma$ (priporniški *g*). Kot primer razvoja $g > v$ je navedel še ime *Volnik* (*уолник*) za vzpetino pri Repnu, ki ga je brez dokazov izvajal iz *Golnik (Merku 2006: 206), kot primer razvoja $v > g$ pa krajevno ime *Zgonik*, ki v virih od 13. do prve polovice 16. stoletja nastopa še v prvotni obliki *Zvonik* (*Suonich* ipd.) (Merku 2006: 212). V Podjuni na Koroškem se je prehod $zv > zg$ izvršil nekoliko pozneje, v začetku 18. stoletja: priimek *Zgonc* je v matičnih knjigah v Vogrčah leta 1722 zapisan kot *Suonz*, 1727 *Sgonz*, 1736 *Sgvanz* (Kotnik 1995: 54), v Rinkolah pa 1706 *Suonez*, 1708 *Sgonz* in 1716 *Sgvanz* (Kotnik 1999: 108).

Toda Merkujeva teza o obojesmernosti razvoja $v \leftrightarrow \gamma$ se ne potrjuje. O narečnem razvoju $v > g$ sta pisala že Štrekelj in Ramovš na primeru narečnega (ne le kraškega) občnega imena *zgon* < *zvon* in (dolenjskega) občnega imena *gor* 'kup gnoja' < *dvor*. Štrekelj (1922: 132) je menil, da se v narečjih *vo-* spreminja v *gvo-*, nato pa *v* izpade (kot v primeru *stvoriti* > *storiti*), razvoj naj bi potekal po shemi: *zvon* > *zgvon > *zgon* in *dvor* > *dgvor > *dgor > *gor*. Ramovš (1924: 160–161) je obravnaval poseben glasovni razvoj sklopov *zv*, *dv* > *zg*, *dg, ki naj bi bil značilen za govore, kjer dolgi *o* prehaja v dolgi *u* oziroma *uo*. Razvoj je ponazoril na narečnih odrazih in starejših zapisih besed *zgon* (< *zvon*), *gor* (< *dvor, dolenjsko 'kup gnoja') in *podjora* (< *podvora*, goriško in kraško 'rogovila za plug'). K tem primerom bi lahko dodali še primorsko in rovtarsko *mlezja*, *mlezga* < *mlézivo* (Furlan 2013: 153–154).

¹ Zvezdica pred lastnim ali občnim imenom pomeni, da to ni neposredno izpričano, temveč je rekonstruirano na podlagi dokazanega slovenskega glasovnega razvoja in primerjalnega slovanskega gradiva.

V novejšem času je v problematiko razvoja $v > g$ posegla Šivic-Dular (1996), ko je pretresla nastanek narečnega leksema *gorica* 'dvorišče', '(vaški) trg', 'ograda za svinje'. Ugotovila je, da je *gorica* v navedenih pomenih nastala v internoslovenskem narečnem razvoju iz *dvorica. Z razpravo je prepričljivo ovrgla Bezlajevu tezo o vzhodnoslovenskem infiltratu s konca 9. stoletja, v skladu s katero naj bi omenjena *gorica* nastala s kontrakcijo (zlitjem) iz starejše oblike *gorojica, ki naj bi odražala vzhodnoslovensko polnoglasje. Poleg že znanih podatkov o arealni razširjenosti besede je pritegnila še nove in ugotovila, da je narečno občno ime *gorica* v pomenu 'ograjen prostor za svinje' izpričano v okolici Maribora, v Dravogradu in Libeličah, narečno *gorica* v pomenu 'vaški trg' pa vse od severnoštajerske Kamnice in Selnice prek Podjune do Zilje, Rezije, srednjega Posočja in Krasa. Potrdila je, da je tudi pri dolenskem narečnem (Sodražica, Ortnek, Vavta vas, Uršna sela) *gor* ali *dgor* 'kup gnoja' treba etimološko izhajati iz samostalnika *dvor*. Kar zadeva glasovni razvoj $dv > dg > g$, je Šivic-Dular sicer dopustila, da ima Ramovš prav, obenem pa ugotovila, da »so glede na to, da se areal kaže širši od tistega, kot ga je prevideval Ramovš, vzroki in mehanizem tega pojava sedaj manj jasni in jih bodo morali slovenski dialektologi bolje osvetliti« (Šivic-Dular 1996: 447). Bolj kot na občnoimenskem področju je bilo glasovne razvoje $v > g$ (in tudi $b > g$) mogoče zasledovati v slovenski toponimiji (Torkar 2015). Nekateri od teh razvojev so sicer posledica medjezikovne (slovensko-nemške) glasovne substitucije ali prilikovanja, nekateri pa ne sodijo v omenjeni kategoriji in doslej še niso bili zadovoljivo pojasnjeni. Tudi za krajevno ime *Gorjansko* se je sprva zdelo, da ga je glede na zgodnje zapise z vzglasnim v - mogoče rekonstruirati kot *Borjansko, saj so imena na b -, npr. *Bled*, *Bohinj*, *Besnica*, *Bistrica*, med 11. in 13. stoletjem pogosto zapisovali z vzglasnim v -. Toda celovitejši pogled na celotno problematiko je pokazal, da je najverjetnejša rekonstrukcija vendarle *Dvorjansko. *Dvorjansko so romanski pisarji v 13. in 14. stoletju zapisovali *de Voriansco* (*Vorjansko) zaradi napačne dekompozicije. V glasovni sklop dv - so zaradi olajšanja izgovarjave vrinili vokal e , s čimer so povzročili napačno razumevanje vzglasnega de - kot romanskega predloga s pomenom 'iz'. Po spremeni $dv > dg$ v živem jeziku sredi 14. stoletja je d zlahka odpadel tudi v slovenščini in dobili smo imensko obliko *Gorjansko*.

Imeno

Pri ugotavljanju izvora lastnih imen se imenoslovec praviloma najprej ozre po historičnih zapisih in po imenskih oblikah (posebnostih v pregibanju, pridevniški obliki in stanovniškem imenu, tj. imenu za prebivalce ustreznega naselja). Kraja Imeno pri Podčetrtku in sosednja Imenska Gorca sta v krajevnem imeniku Štajerske (Orts-Repertorium 1872: 116) zapisana kot *Imeno* (nem. *Stadeldorf*) in *Imeni verh*

(nem. *Stadelberg*), v Schmutzovem krajevnem leksikonu Štajerske (Schmutz 1822–1823/IV: 44) *Jemenim* in *Jemanskagorza*, na zemljevidu franciscejskega katastra 1825 (Spletni vir 1) samo z nemškim imenom *Stadlerndorf* in *Stadlernberg* (k. o.² Imeno), na jožefinskem vojaškem zemljevidu okrog leta 1780 pa *Jamlanska Wesz* in *Jamlanska Goricza* (Jožefinski 1995–2001/V: 373). Najstarejši zapis sega v leto 1404, ko so *Imeno* zapisali *Inferiori Stadlern* (17 kmetij) in *Superiori Stadlern* (8 kmetij) (Blaznik 1986–1989/I: 297).

Ime se sklanja: v *Iménem*, iz *Iménega*, pridevnik je *iménski*, starejša oblika je *imljánski*, prebivalci pa so *imljánci* (Misja 2014). Za *Imensko Gorco* zgodovinar Pavle Blaznik navaja tudi ljudsko obliko *Imlanše* (Blaznik 1986–1989/I: 297).

Germanist Jakob Kelemina (1933: 62), ki enako kot pozneje slavist France Bezljaj ni še imel na voljo historičnih zapisov iz leta 1780 (Jožefinski 1995–2001), izhaja iz občnega imena *imenje* h glagolu *imeti*. Štajersko nemško besedo *Stadel* Kelemina interpretira kot 'kašča', 'poslopje, kjer je graščak zbiral dajatve svojih podložnikov'. Bezljaj (1970: 74, ponatis 2003: 436; 1976: 210) izvaja *Imeno* s svojilnim obrazilom *-ьнъ* iz občnega imena *iměninъ neznanega pomena. Etimolog Marko Snoj (2009: 169) z rezervo dopušča Bezlajevu razlago, ime pa označuje kot nejasno, saj ne upošteva povednih zapisov iz leta 1780.

Toda oba zapisa toponima *Imeno* iz leta 1780 nam jasno razkrivata starejšo slovensko podobo in omogočata rekonstrukcijo *Jamljáne, kar je stanovniško ime, izpeljano iz občnega imena *jama* ('prebivalci ob jami ali jamah'). Pri tem občnem imenu je najverjetneje treba izhajati iz pomena 'shramba', saj Pleteršnik (1894–1895: 357) navaja izraz *jámnica* 'v zemljo izkopana jama z vrati, kjer se po zimi repa, krompir i. dr. hrani'. Iz oblike *Jamljáne je s preglasom nastala oblika *Imléne, nato *Iméne in slednjic na pridevniški model naslonjeno *Imeno*. Nemško ime *Stadlern* izhaja iz srednjevisokonemškega *Stadel*, kar danes pomeni 'skedenj' in na prvi pogled nima zveze s slovenskim imenom *Imeno*, dejansko pa je *Stadel* očitno nemški srednjeveški ustreznik za slovensko *jama* 'shramba v obliki v zemljo izkopane jame z vrati'.

Pridevniška izpeljanka *imljánski* in stanovniška oblika *imljánci* sta zaradi manjše pogostnosti rabe še ohranili nepreglašenost v naglašnem drugem zlogu in celo *-l*.

Z besedotvornega vidika je *Iméno* mogoče primerjati s krajevnim imenom *Podgračeno* (1780 *Podgratsch*) v občini Brežice, ki se je razvilo iz prvotne oblike *Podgradčane ('prebivalci pod gradcem'). Tudi ime *Zvirče* v občini Tržič z variantno roditeljsko obliko *Zvirčanega* (poleg regularne oblike *Zvirčán*) odraža prehod v pridevniško razumevanje prvotne imenovalniške oblike *Zverčane.

2 Katastrska občina.

Sklep

V pričujočem prispevku je v nasprotju z dosedanjimi etimološkimi izpeljavami iz občnega imena *gorjani* podana nova etimologija krajevnega imena *Gorjansko*, ki temelji na drugačni interpretaciji starejših historičnih zapisov in upoštevanju nekaterih doslej nezadostno pojasnenih glasovnih premen v slovenski toponimiji. Rekonstruirana se prvotna oblika *Dvorjansko, ki je izpeljana iz stanovniškega imena *Dvorjane.

Krajevno ime *Imeno* se na podlagi historičnega zapisa *Jamlanska Wesz* na jožefinskih vojaških zemljevidih okrog leta 1780 ter narečnih oblik *Imljánci* za prebivalce oziroma *imljánski* za pridevniško izpeljanko etimologizira kot *Jamljane. To je stanovniško ime, izpeljano iz občnega imena *jama*: 'prebivalci ob jami ali jamah'. Z *jamo* je očitno mišljena shramba v obliki v zemljo izkopane jame z vrati, kar so nemški pisarji prevedli z besedo *Stadel*.

Literatura in viri

BEZLAJ, France: Slovenski imenotvorni proces. *Jezik in slovstvo* 10 (4/5), 1965, 113–118 [ponatis v: Metka Furlan (ur.), *Zbrani jezikoslovni spisi I*. Ljubljana: Založba ZRC, 2003, 289–294].

BEZLAJ, France: Slovensko *Dežno*, *Zid* in sorodno. *Onomastica Jugoslavica* 2, 1970, 64–77 [ponatis v: Metka Furlan (ur.), *Zbrani jezikoslovni spisi I*. Ljubljana: Založba ZRC, 2003, 428–440].

BLAZNIK, Pavle: *Slovenska Štajerska in jugoslovanski del Koroške do leta 1500, I–III: Historična topografija Slovenije II*. Maribor: Založba Obzorja, 1986–1989.

FURLAN, Metka: *Novi etimološki slovar slovenskega jezika: Poskusni zvezek*. Ljubljana: Založba ZRC, 2013.

JOŽEFINSKI: *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787 (1804): Opisi, I–VII*. Ljubljana: ZRC SAZU in Arhiv Republike Slovenije, 1995–2001.

KELEMINA, Jakob: Pravne starine slovenske v filološki luči. *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo* 14, 1933, 52–94.

KOTNIK, Bertrand: Nekaj zgodovine starejših hiš v Vogrčah (Rinkenberga) in na sosednji Dobrovi. V: *Osem stoletij Vogrč*. Celovec, Ljubljana in Dunaj: Mohorjeva družba, 1995, 45–60.

KOTNIK, Bertrand: *Zgodovina hiš južne Koroške, 6. knjiga: Župnija Šmihel pri Pliberku*. Celovec, Ljubljana in Dunaj: Mohorjeva družba, 1999.

MERKÛ, Paolo: *Il "Libro di perticationi" del Notaro Giusto Ravizza (1525): il testo e l'analisi dei nomi personali, di istituzioni e di luoghi*. Trst: Devin, 1994.

MERKÛ, Pavle: *Krajevno imenoslovje na slovenskem zahodu*. Uredila Metka Furlan in Silvo Torkar. Ljubljana: Založba ZRC, 2006.

ORTS-REPERTORIUM: *Orts-Repertorium des Herzogthumes Steiermark: Auf Grundlage der Volkszählung vom 31. December 1869*. Gradec: Central-Commission, 1872.

PLETERŠNIK, Maks: *Slovensko-nemški slovar, I–II*. Ljubljana: Knezoškofijstvo, 1894–1895.

RAMOVŠ, Fran: *Historična gramatika slovenskega jezika, II: Konzonantizem*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1924.

SCHMUTZ, Carl: *Historisch Topographisches Lexikon von Steyermark: T. I–IV*. Gradec: Auf Kosten der Verfasser, 1822–1823.

SNOJ, Marko: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan in Založba ZRC, 2009.

ŠIVIC-DULAR, Alenka: Slovensko gorica/zorica 'dvorišče', '(vaški) trg', 'ograda'. *Slavistična revija* 44 (4), 1996, 437–449.

ŠTREKELJ, Karel: *Historična slovnica slovenskega jezika*. Maribor: Zgodovinsko društvo, 1922.

TORKAR, Silvo: Варианты форм с переходом $v > g$ и $b > g$. В: *Этнолингвистика. Ономастика. Этимология*. Материалы III Международной научной конференции, Екатеринбург, 7–11 сентября 2015 г. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2015, 279–282.

Spletni vir

Spletni vir 1: Podatkovna zbirka ARS: Franciscejski kataster za Štajersko 1825; <http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=217795>, 31. 03. 2016.

Ustni vir

MISJA, Peter, 5. 11. 2014.

Slovene place names: Gorjansko and Imeno

Due to their seeming transparency and also to insufficient knowledge of certain voice alternations, many Slovene place names have not been subjected to a serious etymological analysis. One of them is *Gorjansko*, the birthplace of the linguist, folklorist, and literary historian Karel Štrelkelj. Another such name is *Imeno*, one of the place names for which linguists have not yet succeeded in providing a clear and credible explanation because they failed to take into account certain historical records and folk terms for place name derivatives.

Contrary to previous etymological explanations of the place name *Gorjansko*, which was explained with etymological derivatives from the common noun *gorjani*, this text provides a new etymology based on a different interpretation of older historical records and with regard to the yet insufficiently clarified voice alternation $v > g$ in Slovene toponymy. It reconstructs the original form **Dvorjansko*, which is derived from the demonym **Dvorjane*.

Based on the Jamlanska Wesz historical record in Josephine military maps from around 1780 as well as dialectal forms *Imljanci* for inhabitants and *imljanski* for the adjectival derivative, the place name *Imeno* may be etymologized as **Jamljane*. This is a demonym derived from the common noun *jama*: “those living next to a cave or caves”. The term *jama* obviously denotes a large excavated hole, furnished with doors and used for storage, which German Medieval scribes translated as *Stadel*.

